

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЩОДО АДАПТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

©2023 КАЛИНЮК В. Є.

УДК 65.012:338.242
JEL Classification: O10

Калинюк В. Є.

Концептуальний підхід щодо адаптації економічної безпеки підприємства

У статті розглянуто складові адаптивних систем при удосконаленні економічної безпеки на підприємствах, зміни яких ґрунтуються на: врахуванні ринкових чинників; адаптації виробничого процесу до розмаїття умов ділового середовища; стратегії маневрування під час розподілу та перерозподілу ресурсів; узгодженості стратегії, тактики й операцій при оптимізації структури капіталу; здатності до ефективного функціонування. Зазначено, що у процесі адаптації економічної безпеки підприємству важливо забезпечити використання адекватних ресурсів для реалізації розробленого комплексу проактивних, захисних та адаптивних стратегій. Підкреслено, що забезпечення економічної безпеки підприємства під час кризи вимагає планування, стратегічного мислення, готовності до змін та дієвого впливу на ресурси. Впровадження цих аспектів допомагає зменшити ризики та підтримує стійкість підприємства у складних умовах функціонування. Обґрунтовано, що запропонований підхід дозволяє визначити також гомеостазис і гомеорезис для адаптації економічної безпеки підприємства задля уникнення протиріч між певними етапами при розробці концептуального підходу. Запропонований концептуальний підхід до адаптації економічної безпеки підприємства ґрунтується на розробці та впровадженні систематичного плану дій, спрямованого на забезпечення стабільності, витривалості та успішності підприємства у швидкозмінних економічних умовах. Він складається з трьох послідовних етапів: визначення передумов вибору адаптації економічної безпеки підприємства; оцінка актуального рівня ЕБП; ідентифікація типу адаптації ЕБП та обґрунтування адаптивної моделі.

Ключові слова: адаптація, економічна безпека, неотехнологічне відтворення, стратегія, концептуальний підхід, зміни, ризики, небезпеки, забезпечення.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-187-194>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 17.

Калинюк Віктор Євгенович – аспірант кафедри економіки повітряного транспорту, Національний авіаційний університет (просп. Любомира Гузара, 1, Київ, 03058, Україна)

E-mail: viktor2695@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9170-1237>

UDC 65.012:338.242
JEL Classification: O10

Kalyniuk V. Y. A Conceptual Approach to the Adaptation of Economic Security of Enterprise

The article considers the components of adaptive systems in improving economic security at enterprises, the changes of which are based on: taking into account market factors; adaptation of the production process to the diversity of business environment conditions; strategies for maneuvering during the allocation and reallocation of resources; consistency of strategy, tactics and operations in optimizing the capital structure; ability to function effectively. It is noted that in the process of adaptation of economic security, it is important for an enterprise to ensure the use of adequate resources for the implementation of the developed set of proactive, protective, and adaptive strategies. It is underlined that ensuring the economic security of enterprise during a crisis requires planning, strategic thinking, readiness for change, and effective impact on resources. The implementation of these aspects helps to reduce risks and supports the resilience of the enterprise in difficult operating conditions. It is substantiated that the proposed approach also allows to determine homeostasis and homeorhesis for adaptation of economic security of enterprise in order to avoid contradictions between certain stages in the development of a conceptual approach. The proposed conceptual approach to adaptation of economic security of enterprise is based on the development and implementation of a systematic action plan aimed at ensuring stability, endurance and success of enterprise in rapidly changing economic conditions. It consists of three successive stages: determination of the prerequisites for choosing the adaptation of the economic security of enterprise (furthermore: ESE); assessment of the current level of the ESE; identification of the type of adaptation of the ESE and substantiation of the adaptive model.

Keywords: adaptation, economic security, neotechnological reproduction, strategy, conceptual approach, changes, risks, dangers, provision.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 17.

Kalyniuk Viktor Ye. – Postgraduate Student of the Department of Economics of Air Transport, National Aviation University (1 Liubomyra Husara Ave., Kyiv, 03058, Ukraine)

E-mail: viktor2695@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9170-1237>

Вступ. Підприємства існують в динамічному зовнішньому середовищі та розвиваються, адаптуючись до його змін. У зв'язку зі складністю та нестабільністю ринкового середовища підприємствам необхідно постійно вдосконалювати форми та методи функціонування. Щоб вижити і зберегти конкурентоспроможність у сучасних швидко мінливих умовах, підприємствам необхідно систематично підлаштовувати свою діяльність під середовище, що змінюється. Адаптація до змін на вітчизняних підприємствах має бути спрямована на реалізацію наявних і перспективних можливостей на підставі ринкових переваг підприємства, а не на розв'язання наявних проблем.

Водночас забезпечення економічної безпеки підприємства має здійснюватися також на основі адаптивного підходу, який ґрунтується на формуванні та застосуванні наявного потенціалу підприємства як основи для підтримання і виявлення їх резервів.

Вивчення адаптивних систем при удосконаленні економічної безпеки на підприємствах дослідники співвідносять із наявною активністю формування ринкових відносин і гнучких підходів до їх функціонування. Коригування системи ухвалення рішень щодо змін ґрунтується на урахуванні ринкових чинників; на адаптації виробничого процесу до розмаїття умов ділового середовища, на стратегії маневрування під час розподілу та перерозподілу ресурсів; на узгодженості стратегії, тактики й операцій при оптимізації структури капіталу; на здатності до ефективного функціонування. Складність вирішення проблеми адаптації економічної безпеки підприємства потребує концептуального підходу, в якому передбачено, що зміни на підприємстві вимагають не лише вирішення поточних проблем і задач, але й планування на довгострокову перспективу та визначення стратегічних напрямків.

Проблемою забезпечення підприємств комплексом наявних ринкових відносин і механізмів, що сформувалися та мають вдосконалюватися задля економічної безпеки та підтримання стабільності функціонування підприємств, займалися такі вчені, як: Кузор А., Ареф'єва О., Вовк О., Брожек П., Ревко А., Тульчинська С., Ткаченко Т., Ареф'єв С., Дикань В., Воловельська І., Гузенко О., Хайлова Т., Ковальчук А., Пілецька С., Коритько Т., Кравчук Н., Прохорова В., Крутова А., Дяченко К.

З позиції необхідності змін на підставі адаптації підприємств задля підтримання на належному рівні економічної безпеки діяльності та впровадження інноваційних технологій, стратегічного підходу розвитку регіональні особливості і економічні механізми досліджують такі українські науковці: Луцький М., Ареф'єва О., Ковальчук А., Титикало В., Копча Ю., Ареф'єв С., Мяких І., Коваленко Н., Гонтова Н., Лелеченко А., Лепейко Т., Кривобок К., Смерічевський С., Пілецька С., Чубукова О., Ольшанська О., Штангрет А., Караїм М., Штангрет І., Побережна З.

Проте на підставі теоретичних узагальнень потребують подальшого розроблення адаптивні засади економічної безпеки підприємства для забезпечення її у довгостроковій перспективі та покращення ефективності діяльності на підставі оновлених конкурентних переваг.

Метою статті є теоретичне обґрунтування концептуального підходу до адаптації економічної безпеки підприємства в умовах неотехнологічного відтворення.

Виклад основного матеріалу. Усі підприємства працюють під впливом певних умов і чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх, які впливають на управлінські рішення. Тому структура системи економічної безпеки має відображати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Важливим елементом у цій структурі є рівень економічної безпеки, тобто показник того, наскільки об'єкт управління захищений від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. «Підтримання життєздатності підприємства та забезпечення ефективної діяльності можливо за умов пристосування до умов функціонування. Адаптація досягається шляхом приведення у відповідність зовнішнім умовам внутрішнього середовища підприємства, при цьому формуючи гнучкі організаційно-управлінські структури. Такі умови забезпечують гармонізовані зв'язки між підприємством і умовами функціонування» [12].

Адаптацію економічної безпеки підприємства науковці розглядають з різних позицій, а саме щодо можливості впровадження і реалізації переваг циркулярної економіки [16], через реакцію на зміни зовнішнього середовища [7], поступову адаптацію до цифрового середовища [5], застосування моделі управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві [3], регіональний аспект забезпечення соціально-еколого-економічної безпеки [6], та враховують інші аспекти функціонування в ринковому середовищі.

У цьому контексті А. Штангрет зазначає, що «адаптивність нами визначається як постійно існуюча здатність, тобто система управління економічною безпекою підприємства повинна бути орієнтована на здійснення змін, які забезпечують ефективність управлінського впливу суб'єктів безпеки на об'єкти. Формування ж такої адаптивно-орієнтованої системи визначається наявністю відповідного адаптивного потенціалу» [13, с. 45].

У процесі адаптації економічної безпекою підприємству важливо забезпечити використання адекватних ресурсів для реалізації розробленого комплексу проактивних, захисних та адаптивних стратегій. На основі отриманої інформації, аналізу та оцінки основних позицій фінансового стану підприємства, оцінки потенційних можливостей реагування на кризові явища коригуються тактика і стратегія в контексті формування адаптивних заходів зміни економічної безпеки підприємства, досягнення відповідного рівня гнучкості системи адаптації, необхідного рівня стійкості, який забезпечує відповідний рівень адаптивності в контексті забезпечення ефективності діяльності.

Це визначення розглядає процес управління забезпеченням економічної безпеки промислового підприємства як безперервний процес, що враховує зміну стану промислового підприємства і вплив на нього зовнішнього оточення. Нерозривно пов'язаною з вирішенням проблеми управління забезпеченням економічної безпеки промислових підприємств є оцінка її рівня [2, с. 153].

Проте саме в умовах дестабілізаційного розвитку система економічної безпеки має бути адаптивною, а отже, має відрізнятися від звичайної системи. Система економічної безпеки має розглядатися в загальній системі управління підприємством та враховувати галузеві особливості його діяльності, розміри, рівень життєвого циклу, наявність / відсутність мережі, наявність / відсутність міжна-

родної діяльності, наявність / відсутність інвесторів, наявність / відсутність інноваційної діяльності [10].

Конкурентне середовище, в якому функціонує підприємство, є джерелом викликів та можливостей для розвитку і оновлення. Здатність ефективно використовувати конкуренцію та адаптуватися до змін стає ключовим фактором для розвитку та підтримання ефективності діяльності підприємства. Це також постійно створює загрози стабільності і потребує раціоналізації використання ресурсів, зниження витрат, посилення економічної безпеки через інноваційність процесів, що забезпечує більшу прибутковість. «Ефективність економічної безпеки підприємства передбачає досягнення рівня функціонування підприємства в конкурентному середовищі, в якому всі ресурси використовуються настільки продуктивно, що це забезпечує більшу прибутковість підприємства, ніж конкуренти. Така ефективність передбачає забезпечення не тільки переваги у собівартості продукції, що виготовляється підприємством, а й використання інноваційної, інформаційної та інших технологій, які дають змогу компанії забезпечувати цінову стабільність або покривати інші загрози діяльності підприємства» [17, с. 80].

Економічна безпека підприємства стає особливо важливою під час періоду кризи. Криза може бути спричинена економічними змінами, фінансовою нестабільністю, природними катастрофами або будь-якими іншими негативними факторами, які негативно впливають на діяльність підприємства. При цьому актуалізується потреба в інноваціях і визначення можливості для адаптації своєї діяльності під умови ринку, що швидко змінюються. Гнучкість і швидкість реагування на зміни можуть допомогти підприємству зберегти себе як економічну систему та навіть зрости під час кризи. Забезпечення економічної безпеки підприємства під час кризи вимагає планування, стратегічного мислення, готовності до змін та дієвого впливу на ресурси. Впровадження цих аспектів допомагає зменшити ризику та підтримує стійкість підприємства у складних умовах функціонування.

Велике значення при подоланні кризи відіграють наслідки її протікання. «На нашу думку, наслідки кризи – це

організаційно-економічні трансформації, які відбулись на підприємстві в результаті її подолання чи боротьби з нею. Наслідки можуть бути позитивними і негативними. Також кризи можуть виникати внаслідок ланцюгової реакції, тобто можливий перехід від одного кризового стану до іншого, більш глибокого і тривалого. Саме пристосування до кризових умов дозволить підприємству зменшити негативний характер наслідків кризи і збільшити позитивний» [8, с. 79].

Ми вважаємо, що адаптивність економічної безпеки підприємства означає здатність підприємства змінювати свої стратегії та підходи до управління економічною безпекою у відповідь на швидкозмінні умови внутрішнього та зовнішнього середовища. Економічна безпека підприємства означає його здатність функціонувати в умовах невизначеності та ризику, забезпечуючи стійкість та життєздатність бізнесу. Адаптивність управління економічною безпекою підприємства забезпечує здатність організації пристосуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, забезпечуючи стабільність і продуктивність. Для досягнення адаптивності в управлінні економічною безпекою підприємства необхідно мати чітку стратегію, гнучку організацію, яка здатна швидко реагувати на зміни, а також висококваліфікованих і мотивованих співробітників, які можуть адаптуватися до нових умов та ефективно працювати в них.

Адаптація підприємства в умовах неотехнологічного відтворення є складним завданням, оскільки має ґрунтуватися на зміні способу функціонування і виробничих процесів підприємства, визначенні ключових провідних факторів. Оскільки неотехнологічне відтворення здійснюється за недостатності сучасних технологій, устаткування та інфраструктури для забезпечення ефективного виробництва, то обумовлює відповідні небезпеки і загрози. Це потребує посилення здійснення економічно-безпекових заходів.

Для цього підприємство для адаптації економічної безпеки в умовах неотехнологічного відтворення доцільно сформувати систему дій і їх напрями (табл. 1), які дозвлять підприємству адаптуватися до змінних умов ринку та забезпечувати стабільну економічну безпеку.

Таблиця 1

Причинно-наслідкові зв'язки між сутнісними елементами адаптивних процесів

Назва	Зміст	Назва загрози яку можливо нівелювати
1	2	3
Оцінювання існуючих загроз і можливостей	Проведення оцінювання наявних ресурсів і можливостей підприємства. Встановлення етапів виробництва, які вимагають оновлення та модернізації	Необґрунтованість власних ресурсів і резервів. Наявність концентрації ризиків у певних ринках, продуктах або залежність від обмеженої кількості клієнтів чи постачальників
Опрацювання банку нових технологій	Проведення моніторингу ринку для виявлення тенденцій розробки інноваційних технологій і результатів впровадження в даній чи інших галузях. Опрацювання необхідності і можливості реалізації їх переваг на підприємстві задля покращення продуктивності та ефективності виробничо-комерційної діяльності	Відставання від сучасних технологій, наявність необґрунтованих витрат і загроз

Закінчення табл. 1

1	2	3
Формування плану модернізації	Розроблення детального плану модернізації, в якому будуть визначені конкретні кроки, необхідні для впровадження нових технологій. Оптимізація процесу впровадження за термінами виконання, фінансовими аспектами та впливом на персонал	Неефективне використання запасів і ресурсів, витратне управління запасами
Інвестиції у технологічний розвиток	Опрацювання джерел щодо залучення фінансових ресурсів для інвестицій у сучасне устаткування, навчання персоналу та інфраструктуру. Визначення можливості отримання державних чи приватних інвестицій або кредитування	Нереагування на необхідність технологічних змін
Зміни компетенцій персоналу	Здійснення необхідного навчання та підготовки персоналу для роботи з новими технологіями. Організація тренінгів, семінарів або співпраці зі спеціалізованими навчальними закладами	Відставання рівня техніко-технологічного оновлення від компетенцій персоналу
Планування змін	Впровадження нових технологій здійснювати поетапно, починаючи з найбільш вузьких місць комерційно-виробничої діяльності. Реалізація і адаптація моніторингу нових етапів проєктів перед повним їх впровадженням	Відсутність (часовий розрив) стратегічних планів і сценаріїв для різних можливих розвитків подій, що гальмувало підготовку до непередбачуваних ситуацій
Стимулювання інноваційного оновлення	Розвиток внутрішньої культури підтримки інновацій, що ґрунтується на залученні працівників до процесу впровадження нових технологій. Встановлення системи мотивації за пропозицією та внесок у технологічний розвиток	Зниження попиту на наявну продукцію за критеріями «ціна-якість»

Джерело: авторська розробка

Відповідно до визначених (табл. 1) заходів доцільно розробити кілька стратегій адаптації економічної безпеки підприємства, а саме:

- розширення ринків, що реалізується через встановлення можливості для розширення своєї діяльності також на нових ринках, що забезпечить стабільну виручку від реалізації і дозволить підтримати необхідний рівень економічної безпеки підприємства;
- поглиблення співпраці з контрагентами або постачальниками в контексті об'єднання ресурсів і зменшення витрат, що сприятиме нівелюванню ризику зміни структури ціни. Це також сприятиме відкриттю нових ринків або розробці спільних проєктів для розвитку експортних напрямків в координації з іншими компаніями для збільшення обсягів продажів на підставі консолідації ресурсів;
- удосконалення технології виробництва як з позиції оновлення елементів автоматизації для зменшення залежності від ручної праці, застосування діджиталізації, оновлення обладнання та використання більш ефективних технологій для покращення процесів виробництва, впровадження методів контролю якості та стандартизації, щоб покращити продуктивність;
- поліпшення якості продукції та обслуговування як на підставі аналізу бізнес-процесів на підприємстві з метою знаходження областей для оптимізації та ефективності, а також через зосередження на високій якості, інноваціях у дизайні або персоналізації для залучення та утримання клієнтів;

- розвиток та інтелектуалізація персоналу через запровадження програм навчання, тренінгів та семінарів для підвищення кваліфікації співробітників, створення команди знавців своєї галузі, які зможуть ефективно впроваджувати нові методи роботи з позиції технологічності.
- Проте в сучасних економічних умовах при адаптації економічної безпеки підприємства визначено, що інноваційні технології потребують значущих процесів інформатизації для вивчення макроекономічних трендів. Саме вони відображають напрями розвитку як усієї економіки, так і окремих галузей, особливості яких зумовляють вимоги до структурного забезпечення її інформатизації [15]. Саме це дозволить обґрунтувати напрями і технології розвитку діяльності, що сприятиме встановленню необхідного рівня економічної безпеки, розробці заходів її досягнення, опрацюванню етапів моніторингу.

Організаційні зміни можуть також стати інструментом для забезпечення економічної безпеки підприємства, якщо вони спрямовані на реалізацію стратегій, підвищення ефективності, гнучкості та забезпечення конкурентоспроможності. Однак організаційні зміни можуть створювати нові ризики, і важливо розробити відповідні інструменти і підходи до адаптації. Проте успішна реалізація організаційних змін при забезпеченні економічної безпеки підприємства потребує довгострокового планування діяльності, взаємодії з персоналом по здійсненню процесів неотехнологічного оновлення та ефективного процесу реструктуризації. Так, «при розгляді організаційних змін доцільно сконцентрувати увагу на них як на частині економічного

потенціалу підприємства, здатного адаптуватись до нових викликів середовища із удосконаленням кваліфікації працівників і надбанням сучасних компетенцій, особливо при впровадженні технологій цифрової економіки в управлінні суб'єктами господарювання і їхніми відділами». [1]

Адаптація економічної безпеки підприємства в умовах неотехнологічного відтворення вимагає системного підходу в плануванні і здійсненні заходів, та в моніторингу процесу їх реалізації. Постійне оновлення інформації та відстеження останніх трендів у сфері технологій створює умови для вчасного визначення необхідності змін і адаптації відповідних напрямів діяльності задля підтримання підприємством необхідних конкурентних позицій у динамічному зовнішньому середовищі. «Також концепція циркулярної економіки впливає на систему економічної безпеки промислових підприємств та показує залежність її від рівня технологічного оновлення, екоінновацій, технологій забезпечення виробництва» [14].

Підтримання економічної безпеки підприємства на необхідному рівні є впровадження новачій і на цій основі здійснення інноваційного розвитку, що дозволяє підприємству відповідати на зміни у ринкових умовах, адаптуватися до нових технологій, задовольняти потреби клієнтів та займати визначені позиції у своїй галузі. З позиції можливості адаптації підприємства до інноваційного розвитку розглядають сутнісне її наповнення Коваленко Н. В., Гонтова Н. В. Так, «при визначенні сутності процесу адаптації підприємства до інноваційного розвитку «гомеостазис» і «гомеорезис» слід розглядати як функціональне призначення адаптивних реакцій підприємства. Це означає, що в процесі адаптації підприємства до інноваційного розвитку створюються необхідні умови для встановлення поточної динамічної рівноваги між підприємством як суб'єктом адаптації та навколишнім середовищем для підтримання суттєво важливих параметрів функціонування підприємства на належному рівні задля забезпечення внутрішньої стабільності підприємства (явище гомеостазу), та одночасно забезпечується можливість еволюційного розвитку підприємства в напрямку траєкторії інноваційного розвитку, яка задається інноваційною стратегією підприємства (явище гомеорезису). За таких умов розв'язується протиріччя щодо можливості одночасного забезпечення стійкості та мінливості підприємства як суб'єкта адаптації» [4, с. 151]. Цей підхід дозволяє визначити також гомеостазис і гомеорезис для адаптації економічної безпеки підприємства задля уникнення протиріч між певними етапами при розробці концептуального підходу для цього при неотехнологічному відтворенні.

На нашу думку, потрібно розглядати адаптацію економічної безпеки підприємства як інтегруючу сукупність його адаптаційних можливостей і властивостей підтримувати стабільну діяльність підприємства на основі вчасного виявлення і реагування на загрози, тобто це комплексне інтегроване поняття, яке поєднує в собі внутрішній потенціал підприємства і його адаптивну активність. Саме адаптивна активність характеризує інтенсивність дій щодо приведення підприємства в стабільне функціонування і ритмічне вироблення продукції на підставі оптимізації витрат ресурсів.

До принципів функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства відносять [9, с. 67]:

- 1) дотримання інституційно закріплених і неформальних правил і норм функціонування механізму;
- 2) забезпечення балансу інтересів суб'єктів у ході господарської, інноваційної, фінансової та інвестиційної діяльності;
- 3) забезпечення пріоритетів у протидії загрозам економічної безпеки підприємства в цілому і економічним інтересам їх суб'єктів;
- 4) паритетність децентралізованого та централізованого управління ресурсами і засобами забезпечення економічної безпеки на підприємстві;
- 5) комплексність реалізації механізмів, заходів щодо зниження ризиків економічної безпеки підприємства.

Функціональні елементи механізму забезпечення економічної безпеки підприємства пов'язані з нормативно-правовим регулюванням, оцінкою та моніторингом економічної безпеки підприємства, розробкою стратегії розвитку, коротко- і середньострокових прогнозуванням.

Запропонований концептуальний підхід до адаптації економічної безпеки підприємства ґрунтується на розробці та впровадженні систематичного плану дій, спрямованого на забезпечення стабільності, витривалості та успішності підприємства в змінних економічних умовах. Він складається з трьох послідовних етапів: визначення передумов вибору адаптації економічної безпеки підприємства; оцінка актуального рівня ЕБП; ідентифікація типу адаптації ЕБП та обґрунтування адаптивної моделі (рис. 1).

Так, при визначенні передумов вибору адаптації економічної безпеки підприємства застосовано ресурсно-технологічний підхід, оскільки саме недостатність їх та невідповідність необхідній якості продукції створюють загрози, які потрібно нівелювати, орієнтуватись на гнучкі структури та процеси, щоб швидко адаптуватися до змін, а саме: економічні, організаційні, кадрові, техніко-технологічні. Для кожної з них виділено для контекстного аналізу економічне середовище та визначено дестабілізаційні чинники впливу на діяльність підприємств, а також вірогідну концентрацію загроз і небезпек для окремих видів діяльності підприємств для вчасного їх ідентифікування, проведення змістовного аналізу, включаючи фінансові, ринкові, операційні елементи зовнішнього середовища.

При оцінці актуального рівня ЕБП підприємства доцільно виявляти її якісні особливості, сукупність характеристик, обґрунтовувати інструменти фінансового і стратегічного аналізу, здійснювати моніторинг її рівня. Це доцільно здійснювати за попередньо визначеними складовими (економічні, організаційні, кадрові, техніко-технологічні) з позиції можливості диверсифікації діяльності та розширення асортименту продукції, щоб зменшити вплив потенційних загроз; оновлення організаційної структури для прискорення прийняття рішень; впровадження інноваційних технологій, на підставі яких покращити якість виробництва і продукції, забезпечити конкурентну перевагу; розвиток нових компетенцій персоналу, розроблення комплексних заходів для інтегрування їхніх переваг.

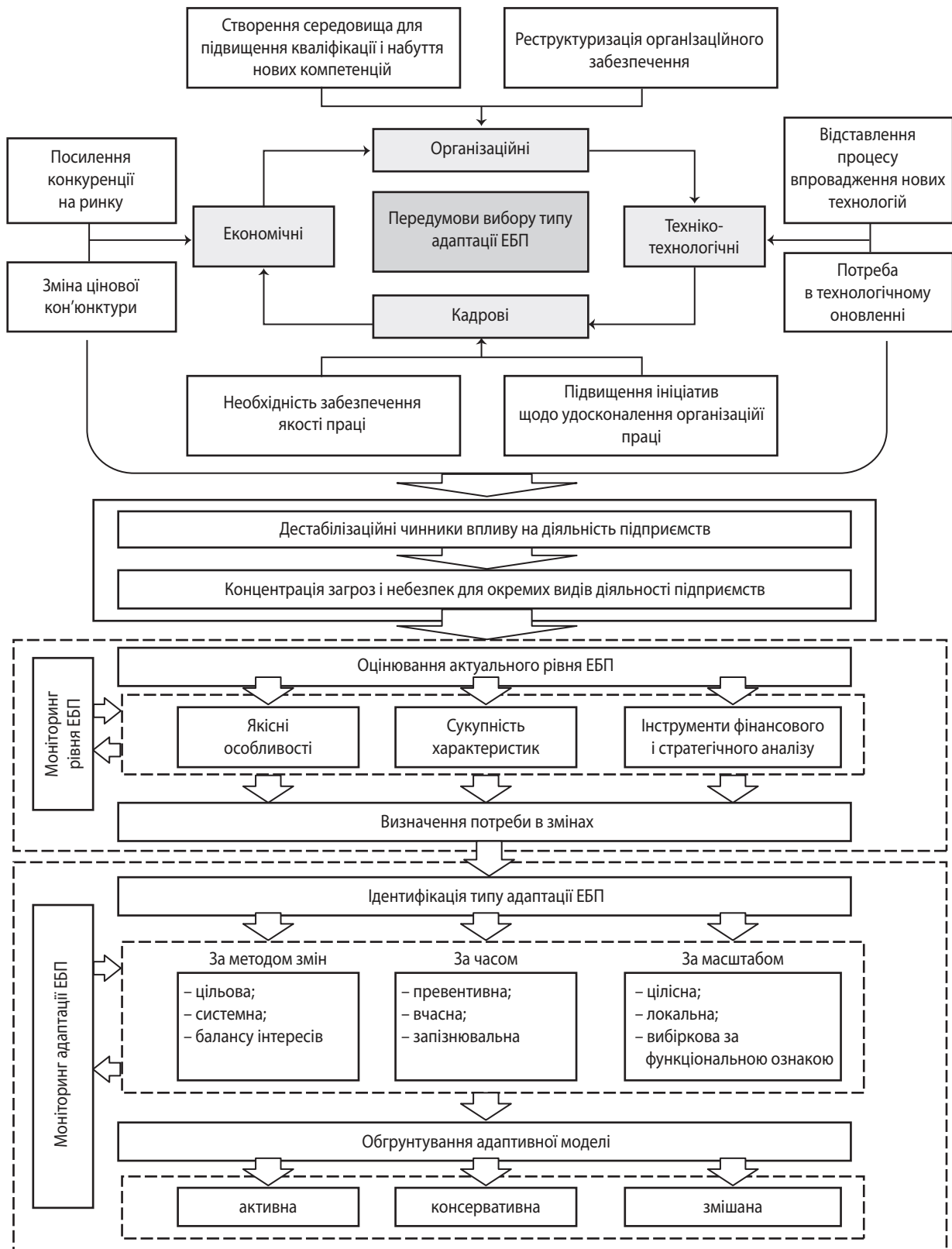

Рис. 1. Концептуальний підхід щодо адаптації економічної безпеки підприємства

Джерело: авторська розробка

На наступному етапі відбувається ідентифікація типу адаптації ЕБП підприємства за методом змін, за часом, за масштабом на підставі запропонованої класифікації. Обґрунтування адаптивної моделі необхідно для встановлення ступеня перебудови виробничих процесів, зміни ринкової стратегії, агрегації фінансових ресурсів, створення механізмів контролю та моніторингу за етапами цільового розвитку.

Таким чином, концептуальний підхід до формування адаптивного управління економічною безпекою підприємства побудовано з позиції теорії систем і принципів системного аналізу. За такого підходу економічна безпека підприємства розглядається як складова системи, яка має взаємодію з різними елементами зовнішнього та внутрішнього середовища, що має динаміку та залежності від зміни цих елементів.

Висновок. Таким чином, у сучасних умовах господарювання доцільно застосовувати адаптацію для посилення економічної безпеки підприємств, де зміни базуються на ринкових факторах; адаптація виробничого процесу до різних умов бізнес-середовища; стратегічне планування розподілу та перерозподілу ресурсів; послідовність у стратегіях, методах і дій щодо покращення структури ресурсів задля підвищення ефективності функціонування. В процесі укріплення економічної безпеки підприємства важливо забезпечити використання інноваційні підходи при виборі ресурсів для реалізації розробленого комплексу превентивних, захисних та адаптаційних заходів.

Також для забезпечення економічної безпеки підприємства під час загроз, кризових явищ, криз необхідна підготовка до змін та ефективний вплив на здатність підприємства адаптуватися до потрібних змін. Ціаком доцільно, що запропонований підхід також дозволяє визначити збалансованість і необхідний рівень економічної безпеки підприємства, уникнути протиріч між окремими рівнями концептуального підходу для цього в неотехнологічному відтворенні, що вимагає керуваності і безперервності.

Запропонований концептуальний підхід до адаптації економічної безпеки підприємства базується при розробці та реалізації переваг системного підходу, спрямованих на забезпечення стабільності, стійкості та успішності підприємства в умовах економічних змін, які тісно пов'язані й обумовлені. Він складається з трьох послідовних етапів: визначення умов вибору коригування економічної безпеки підприємства; оцінка поточного рівня ЕБП; визначення типу адаптації ЕБП та обґрунтування моделі адаптації. Всі етапи концептуального підходу до адаптації економічної безпеки підприємства є взаємозалежні та дозволяють досягнути функціональної скерованості адаптації в умовах неотехнологічного відтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ареф'єва О. В., Ареф'єв С. О., Мяких І. М. Теоретичне підґрунтя формування адаптивного управління змінами потенціалу підприємства. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2018. Вип. 5 (10).

2. Дикань В. Л., Воловельская І. В. Концептуальні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 64. С. 1–18.

3. Гузенко О. П., Хайлова Т. В. Актуалізація питань управління економічною безпекою сучасних підприємств. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 4 (65). С. 105–111.

4. Коваленко Н. В., Гонтова Н. В. Сутність поняття «адаптація» в контексті інноваційного розвитку підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2012. № 2 (28). С. 147–154.

5. Ковальчук А. М. Фінансово-економічна безпека підприємства в контексті адаптації до викликів цифрового середовища. *Економічний вісник*. 2020. № 3. С. 152–159.

6. Лелеченко А. П. Забезпечення соціально-екологічно-економічної безпеки як умови сталого розвитку регіону. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 128–132.

7. Лепейко Т. І., Кривобок К. В. Удосконалення інструментів адаптації підприємств до впливу конкурентного середовища. *Бізнес Інформ*. 2016. № 12. С. 176–181.

8. Мельник Ефективність адаптації вітчизняних підприємств до кризових умов. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/4397/1/20170131_Melnik_72-97.pdf

9. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю., Кравчук Н. М. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 64–69.

10. Прохорова В., Крутова А., Дяченко К. Економічна безпека підприємств України в умовах дестабілізаційного розвитку. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2022. Вип. 14 (28).

11. Смерічевський С. Ф., Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т. Формування стратегічних рішень при управлінні змінами на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2022. № 6. С. 108–117.

12. Чубукова О. Ю., Ольшанська О. В. Адаптація системи управління економічної безпеки. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3765>

13. Штангрет А. М., Караїм М. М., Штангрет І. А. Стратегічне управління економічною безпекою підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 6 (17). URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-5>

14. Kuzor A., Arefieva O., Vovk O., Brožek P. Innovative Development of Circular Systems While Ensuring Economic Security in the Industry. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2022. No. 8 (3). P. 139. DOI: 10.3390/joitmc8030139

15. Kuzior A., Arefiev S., Poberezhna Z. Informatization of innovative technologies ensuring macroeconomic trends in the conditions of a circular economy. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2023. № 9 (1). P. 10–20.

16. Lutskyi M., Arefieva O., Kovalchuk A., Tytykalo V., Kopcha Y. Spatial management of enterpriseresourcesupplyadaptation in circular economy conditions. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 1150 (1), 012011.

17. Revko A., Tulchynska S., Tkachenko T. Economic security of an industrial enterprise in competitive conditions. *Research Papers in Economics and Finance*. 2021. Vol. 5. No. 1. P. 76–84.

REFERENCES

Arefieva, O. V., Arefiev, S. O., and Miahkykh, I. M. "Teoretychne pidgruntia formuvannya adaptivnoho upravlinnia zminamyu potentsialu pidpryemstva" [The Theoretical Foundation of the

Formation of Adaptive Management of Changes in the Company's Potential]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriiia «Ekonomika»*, no. 5(10) (2018).

Chubukova, O. Yu., and Olshanska, O. V. "Adaptatsiia systemy upravlinnia ekonomichnoi bezpeky" [Adaptation of the Economic Security Management System]. *Efektivna ekonomika*. 2015. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3765>

Dykan, V. L., and Volovelskaia, I. V. "Kontseptualni pidkhody do zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Conceptual Approaches to Ensuring the Economic Security of the Enterprise]. *Visnyk ekonomiky transportu y promyslovosti*, no. 64 (2018): 1-18.

Huzenko, O. P., and Khailova, T. V. "Aktualizatsiia pytan upravlinnia ekonomichnoi bezpeky suchasnykh pidpriemstv" [Updating of Issues of Management of Economic Security of Modern Enterprises]. *Pravovyi chasopys Donbasu*, no. 4(65) (2018): 105-111.

Kovalchuk, A. M. "Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstva v konteksti adaptatsii do vyklykiv tsyvrovoho seredovyshcha" [Financial and Economic Security of the Enterprise in the Context of Adaptation to the Challenges of the Digital Environment]. *Ekonomichnyi visnyk*, no. 3 (2020): 152-159.

Kovalenko, N. V., and Hontova, N. V. "Sutnist poniattia «adaptatsiia» v konteksti innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva" [The Essence of the Concept of "Adaptation" in the Context of Innovative Development of the Enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2(28) (2012): 147-154.

Kuzior, A., Arefiev, S., and Poberezhna, Z. "Informatization of innovative technologies forensuring macroeconomic trends in the conditions of a circular economy". *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, no. 9(1) (2023): 10-20.

Kuzor, A. et al. "Innovative Development of Circular Systems While Ensuring Economic Security in the Industry". *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, no. 8(3) (2022): 139.

DOI: 10.3390/joitmc8030139

Lelechenko, A. P. "Zabezpechennia sotsialno-ekolooho-ekonomichnoi bezpeky yak umovy staloho rozvytku rehionu" [Ensuring Social, Ecological and Economic Security as a Condition for Sus-

tainable Development of the Region]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriiia : Derzhavne upravlinnia*, vol. 31 (70), no. 3 (2020): 128-132.

Lepeiko, T. I., and Kryvobok, K. V. "Udoskonalennia instrumentiv adaptatsii pidpriemstv do vplyvu konkurentnoho seredovyshcha" [Improving the Tools for Adapting Enterprises to Influence of the Competitive Environment]. *Biznes Inform*, no. 12 (2016): 176-181.

Lutskyi, M. et al. "Spatial management of enterprise resource supply adaptation in circular economy conditions". *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 1150 (1), 012011.

Melnyk, A. O. "Efektivnist adaptatsii vitchyznianskykh pidpriemstv do kryzovykh umov" [Effectiveness of Adaptation of Domestic Enterprises to Crisis Conditions]. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/4397/1/20170131_Melnyk_72-97.pdf

Piletska, S. T., Korytko, T. Yu., and Kravchuk, N. M. "Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [The Mechanism for Ensuring the Economic Security of the Enterprise]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 1(42) (2022): 64-69.

Prokhorova, V., Krutova, A., and Diachenko, K. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy v umovakh destabilizatsiinoho rozvytku" [Economic Security of Ukrainian Enterprises in the Conditions of Destabilizing Development]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriiia «Ekonomika»*, no. 14(28) (2022).

Revko, A., Tulchynska, S., and Tkachenko, T. "Economic security of an industrial enterprise in competitive conditions". *Research Papers in Economics and Finance*, vol. 5, no. 1 (2021): 76-84.

Shtanhret, A. M., Karaim, M. M., and Shtanhret, I. A. "Stratichne upravlinnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Strategic Management of Economic Security of the Enterprise]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk*. 2019. <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-5>

Smerichevskyi, S. F., Arefieva, O. V., and Piletska, S. T. "Formuvannia stratehichnykh rishen pry upravlinni zminamy na pidpriemstvi" [Formation of Strategic Decisions in the Management of Changes in the Enterprise]. *Biznes Inform*, no. 6 (2022): 108-117.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2023 р.